

Fecr Yayınları: 593

EŞ'ARÎ KELÂMINDA ÂHİRET TASAVVURU
-Seyfeddin el-Âmidî Örneği-

Abdulbasit KÜÇÜK

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editörler
Prof. Dr. Veysi ÜNVERDİ
Dr. Hamdi YALÇIN

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Ekim 2022

ISBN: 978-625-8304-40-4

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

EŞ‘ARÎ KELÂMINDA
ÂHİRET TASAVVURU
-Seyfeddin el-Âmidî Örneği-

Abdulbasit KÜÇÜK

Ankara 2022

Abdulbasit KÜÇÜK

Diyarbakır'da 1990 yılında doğdu. 2004 yılında medrese eğitimine başladı. 2009 yılında Siirt İmam-Hatip Lisesinden mezun oldu. 2012 yılında Bitlis'e imam-hatip olarak atandı. Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2016 yılında mezun oldu. 2018 yılında Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kelâm Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. 2021 yılında "Seyfeddin el-Âmidî'nin Âhîret Hayatı ile İlgili Görüşleri" adlı tezle yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2022 yılında Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kelâm Anabilim Dalında doktora eğitimine başladı. Bu süre zarfında Batman ve Diyarbakır'da imam-hatip olarak görev yaptı. 2022 yılında Diyarbakır Dini Yüksek İhtisas Merkezini kazandı. Evli ve iki çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ -----	7
GİRİŞ -----	11
I. Araştırmanın Yöntemi-----	15
II. Araştırmanın Kaynakları-----	16
III. Âmidî'nin Hayatı ve İlmî Şahsiyeti-----	17

BİRİNCİ BÖLÜM ÂHİRET HAYATININ EVRELERİ

1. Kabir Hayatı -----	30
1.1. Kabir Sorgusu-----	45
1.2. Kabir Azabı ve Nimeti -----	48
2. Yeniden Diriliş -----	55
2.1. Ma'dûmun İadesinin İmkânı -----	56
2.2. Yeniden Dirilişin Keyfiyeti -----	68
2.2.1. Cismânî Diriliş -----	71
2.2.1.1. Cismânî Diriliş Teorileri -----	75
1) Aynı Bedenle Diriliş-----	76
2) Benzer Bedenle Diriliş -----	78
3) Aslı Parçalara Bağlı Bedenle Diriliş -----	81
2.2.1.2. Cismânî Diriliş Eleştirisi -----	86
2.2.2. Nefsânî Diriliş -----	90
2.2.2.1. Ruh ve Nefis Kavramları-----	91
2.2.2.2. Nefsin Mâhiyeti-----	94
2.2.2.3. Nefis-Beden İlişkisi -----	115
1) Nefsin Yaratılmışlığı -----	116
2) Nefsin Tekliği veya Çokluğu -----	119
3) Nefsin Ölümsüzlüğü -----	121
4) Tenâsüh-----	125
2.2.2.4. Nefsânî Dirilişin Keyfiyeti -----	129

3. Hesap-----	137
4. Amel Defteri-----	141
5. Mîzan-----	144
6. Sırat-----	149
7. Kevser-----	155

İKİNCİ BÖLÜM

ÂHİRETE İLİŞKİN DİĞER BAZI MESELELER

1. Cennet ve Cehennemın Yaratılmışlığı-----	161
2. Mükâfat ve Ceza-----	170
2.1. Mükâfat ve Cezanın Akli Zorunluluğu-----	172
2.2. Mükâfat ve Cezanın Ebediliđinin Temellendirilmesi--	181
2.3. Büyük Günah İşleyenin Tövbe Etmeden Affedilmesinin İmkânı-----	187
2.4. Şefaat-----	202
2.5. Büyük Günah İřleyenlerin Ceza Süreleri-----	215
2.6. İhbât ve Tekfir-----	223
SONUÇ-----	243
KAYNAKÇA-----	255

ÖN SÖZ

Düşünen ve sorgulayan insanın en önde gelen uğraşlarından biri hayatı anlamaktır. İnsan, sahip olduğu hayata yabancı olmadığı için bu hayatı kavrayarak ona anlam yüklemesi güç değildir. Fakat hiçbir canlının hayatını devamlı bir şekilde koruyamadığını gören insan, ölüm ve ölüm ötesini merak etmektedir. Ölümün ötesindeki âhîret hayatı duyularla algılanamadığından bu hayatı, ilâhî bildirimlerden bağımsız kavraması güçtür.

Ölüm ötesi hayat inancı, insanın ve âlemin varoluşuna farklı bir anlam kazandırmaktadır. Dünya hayatına verilen anlam ve değerın bizâtihi olmadığını, bunların sonradan ona yüklendiğini göstermekle birlikte ölümün salt yokluk olmadığı savıyla her insanın derinliğinde bulunan ölümsüzlük arzusuna cevap vermektedir. Bu hayat, insanın beden-ruh bütünlüğüyle veya bedenden soyutlanmış ruhuyla ölümün de ötesinde bir hayata sahip olmasını ifade etmektedir. Ana hatlarıyla ölümün ötesinde bir hayat inancı, insanlığın inanç serüveninde hep var olmuş ve genellikle de taraftar bulmuştur. Ölüm ötesi hayat inancı gerek ilâhî bildirimlerle gerekse de aklı öğretiler ve psiko-sosyal kazanımlarla elde edilmiştir. Ölüm ötesi hayatı reddedenler, birtakım aklı problemleri gerekçe olarak sunsalar da genellikle onların inkârlarının temelinde materyalist ve seküler bakış açıları yatmaktadır.

Ölüm ötesi hayatı ifade eden âhîret hayatı, İslâm'ın başlıca temelleri arasında sayılmıştır. Kur'an'da birçok yerde Allah'a imanla birlikte zikredilerek önemine işaret edilmiştir. Kur'an'da mevcut olan âhîret hayatına ilişkin bilgileri iki başlıkta toplamak mümkündür. Birincisi, âhîret hayatının ilk

durağı olan kabir hayatı, âhîret hayatının yapı taşını oluşturan yeniden diriliş ve mükelleflerin dünya hayatındaki inanç ve eylemlerinin tespit edilip değerlendirilmesi süreci olan hesap, mîzan, amel defteri ve sırat gibi âhîret evreleridir. İkincisi, nihai olarak mükelleflerin akıbetini ifade eden mükâfat ve ceza konularıdır. İslâm düşünce tarihinde de âhîret konuları, genel itibarıyla bu iki başlıkta irdelenmiştir. Çalışmamızda zikredilen iki başlık, Eş'arî kelâmın önemli âlimlerinden biri olan Seyfeddîn el-Âmidî örneğiyle incelenmiş ve ilgili konuların akli temellendirmesi yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız, bir giriş, iki bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışmamız hakkında bilgi verildikten sonra Âmidî'nin hayatına kısaca temas edilmiş, ilmî şahsiyeti ve metodolojisine yer verilmiştir. Birinci bölümde, âhîret evrelerinin ilki olan kabir hayatı incelenmiştir. Yeniden diriliş konusu bağlamında ma'dûmun mâhiyeti ve iadesinin imkânı, cismânî diriliş ve teorileri ile nefsanî diriliş, nefsin mâhiyeti ve nefis-beden ilişkisine dair konular filozoflar ve kelâmcıların görüşleri çerçevesinde irdelenmiştir. Âhîret evrelerinden geriye kalan hesap, amel defteri, mîzan, sırat ve kevser konuları araştırılmıştır. İkinci bölümde ise cennet ve cehennem yaratılmışlığı ve bu konu bağlamında Hz. Âdem'in meskûn olduğu cennetin hangi cennet olduğu tartışmasına yer verilmiştir. Âhîret hayatının asıl gayesi olan mükelleflerin mükâfat ve cezası araştırılmış, mükâfat ve cezanın akli zorunluluğu, büyük günah işleyenin tövbe etmeden affedilmesinin imkânı, şefaât ve ihbât-tekfîr gibi konular incelenmiştir. Sonuç kısmında ise çalışmamızda ulaşılan neticeler ele alınmış ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

Âhîret konuları, sem'î bilgiye dayandığı için genel kanaatte basit görülmektedir. Esasında konunun hangi usûl ve

metotla ele alındığı bu hususta belirleyici faktördür. Felsefe ve mantık disiplinlerini kelâmda ustalıkla kullanan Âmidî, âhîret konularını alışlagelen metotla ele almamıştır. Sem'î bilgiye dayanan konuların temellendirilmesinde beklenilen aksine daha çok aklî delillere başvurmuş, filozoflara ve Mu'tezilî kelâmcılara ciddi eleştiriler yöneltmiştir. Bu noktada şunu da belirtmek gerekir ki Âmidî'nin kullandığı dilin ve metodun ağırlığı karşısında kimi zaman zorlandık. Konuyla ilgili bütün yaklaşımları eleştirirken kimi zaman kendisinin hangi görüşü benimsediğini anlamakta güçlük yaşadık. Son söz olarak, çalışmanın ilk aşamasından itibaren görüş ve önerilerinden istifade ettiğim ve bu çalışmayı okuyarak önemli katkılarda bulunan değerli hocam Prof. Dr. Veysi Ünverdi'ye; çalışmam esnasında yardımlarını gördüğüm Doç. Dr. Muzaffer Barlak ve Doç. Dr. Hacer Şahinalp'e teşekkürlerimi takdim ederim.

Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Abdulbasit KÜÇÜK